



Gradanska alijansa
Civic Alliance – Aleanca qytetare

REZULTATI ISTRAŽIVANJA STAVOVA STUDENATA PRAVNIH FAKULTETA O SUOČAVANJU S PROŠLOŠĆU

April 2014, Podgorica

I PRETHODNE INFORMACIJE

Od početka svog rada, Građanska alijansa (GA), nakon godina ratova i teških kršenja ljudskih prava, podržava građane u borbi za građanska i ljudska prava, pomažući im u prevazilaženju problema slabe institucionalne saradnje i neodgovarajućeg tumačenja pravnih normi, kao i sporosti i nedostatka odgovornosti pojedinih državnih institucija. GA sve svoje aktivnosti sprovodi u okviru sistema vrijednosti koji počiva na istini, pravdi, miru, toleranciji, odgovornosti, jednakosti, timskom radu, aktivizmu, transparentnosti, stalnom učenju i saradnji. Naš zaključak, na osnovu brojnih naših istraživanja pokazuje da kada su u pitanju ratni zločini, sve ove vrijednosti nedostaju.

Zbog toga, GA u kontinuitetu sprovodi različite oblike istraživanja u ovoj oblasti. Pratili smo postupanja nadležnih institucija pri procesuiranju ratnih zločina počinjenih na prostoru Crne Gore, dostavljali smo izvještaje sa preporukama nadležnim institucijama, ispitivali javno mnjenje o stavovima kada je riječ o ratnim zločinima. Upravo je i ovo istraživanje dio tih aktivnosti i namjera da podstaknemo na dijalog, raspravu, odgovornost i da utičemo da se istina o ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava ne zaboravi i da se aktuelizuju pitanja odgovornosti.

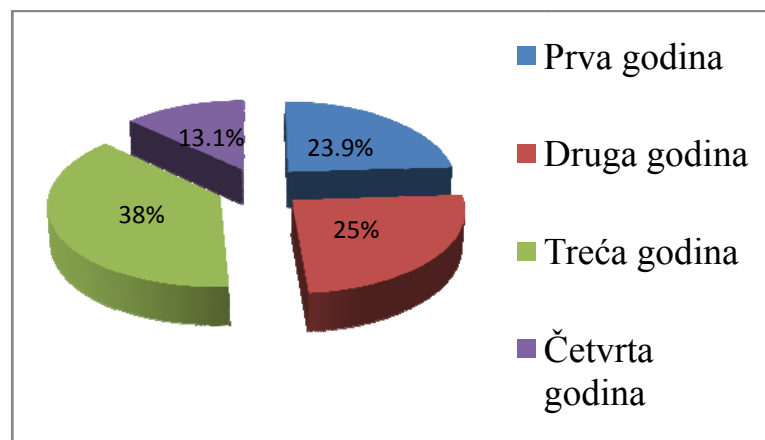
Ovo je drugo istraživanje kojim pratimo stavove studenata prava i njihovu informisanost o ratnim zločinima. Brojni podaci koje smo dobili u istraživanja zabrinjavaju i predstavljaju opomenu nadležnima da se neke stvari moraju brzo mijenjati. Ujedno želimo da istaknemo da smo ohrabreni stavom studenata da žele da dobiju informacije o ratnim zločinima, iako to do danas nije bio slučaj. GA će nastaviti da radi istraživanja sa studentima prava posebno zbog toga što smatramo da su upravo u ovoj kategoriji sadašnji i budući borci za ljudska prava koji će nositi borbu za dostojanstvo svih onih koji su bili žrtve u ratnim vremenima devedesetih godina.

Na kraju, zahvaljujemo se svim studentima prava na iskrenim odgovorima i upravama fakulteta u Podgorici koji su nam omogućili nesmetan pristup i rad.

II REZULTATI ISTRAŽIVANJA

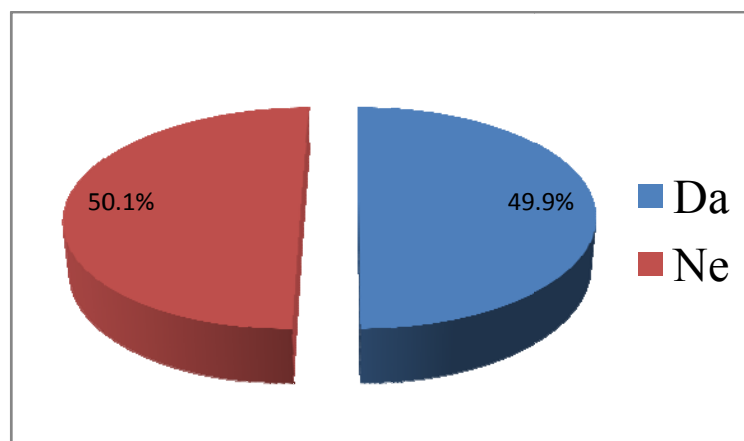
U martu 2014. godine, Građanska alijansa sprovela je među studentima pravnih fakulteta u Podgorici istraživanje o ratnim zločinima u Crnoj Gori. Na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore intervjuisali smo 120, na Pravnom fakultetu Univerziteta Donja Gorica 50 i na Pravnom fakultetu Univerziteta Mediteran 50 studenata. Slučajnim odabirom, ukupno smo intervjuisali 220 studenata. Od ukupnog broja ispitanih studenata, 60% njih bili su ženskog a 40% muškog roda. Napominjemo da je GA isto istraživanje sprovela i u oktobru 2010. godine.

Na sledećem grafikonu prikazana je struktura studenata po godinama studija:



Na pitanje „Šta je po Vama suočavanje sa prošlošću?“ čak 44,3% nijesu odgovorili na pitanje. Od broja studenata koji su odgovorili, u slučaju 30% njih imamo različito formulisane odgovore, među kojima je zajedničko da suočavanje sa prošlošću predstavlja suočavanje sa posledicama, odgovornošću, prihvatanje činjenica iz prošlosti. Čak 25% ispitanih studenata na ovo pitanje dale su neozbiljne odgovore kao što su npr. citati pjesama. Ovo pokazuje da koncept suočavanja s prošlošću, koji između ostalog uključuje i akademski odnos prema ovom pitanju, studentima nije blizak, kao i da značajnom broju njih nije ni važan.

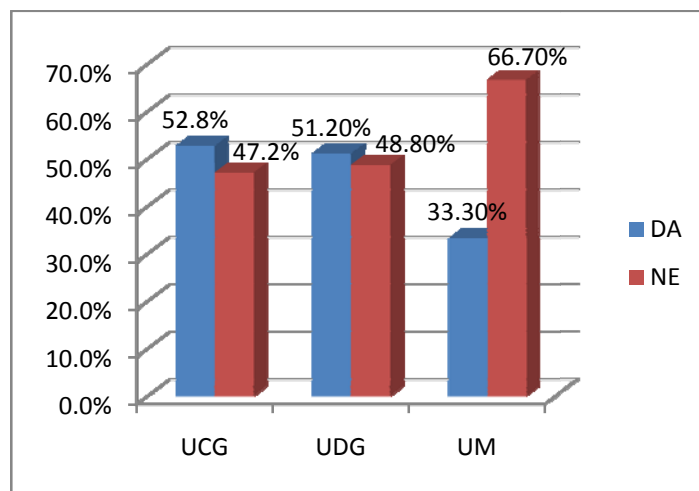
Pitali smo studente „Da li ste nekada čuli da je na prostoru Crne Gore počinjen neki ratni zločin?“



Ovaj procenat približan je odgovorima koje smo dobili 2010. godine, kada je 54% studenata odgovorilo sa DA, a 46% su dali negativne odgovore.

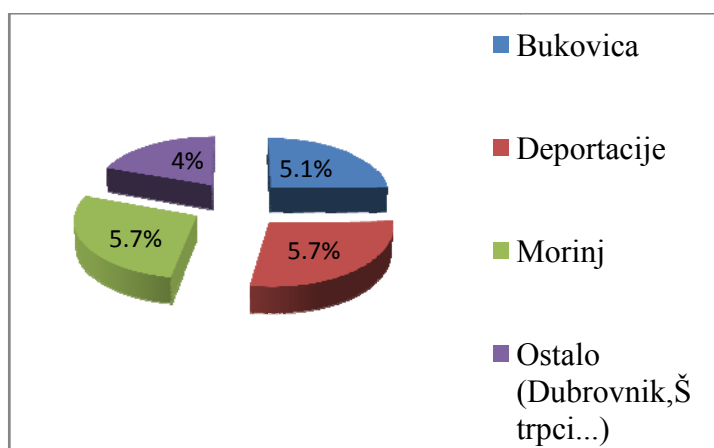
Ipak, primjećujemo da je broj onih koji nijesu čuli da je na prostoru Crne Gore počinjen neki ratni zločin porastao za skoro 5%.

Po fakultetima, odgovori studenata mogu se vidjeti na sledećem grafikonu:



Odgovori studenata sa Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore i Pravnog fakulteta UDG približni su, dok su odgovori studenata Pravnog fakulteta Univerziteta Mediteran značajno u korist onih koji su odgovorili sa NE. Primjetno je da je na svakom fakultetu značajan broj studenata koji nijesu čuli da je na prostoru Crne Gore počinjen neki ratni zločin.

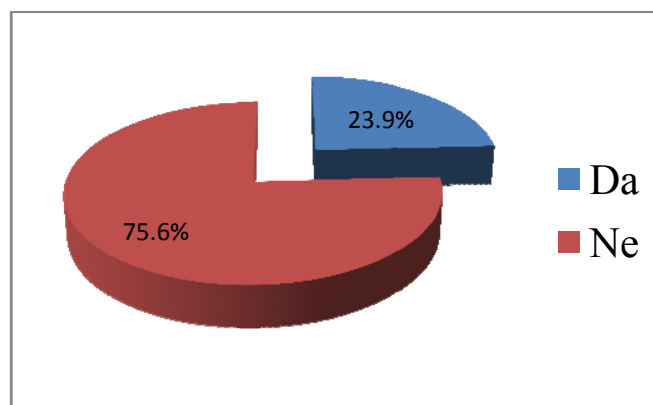
Studente smo pitali da navedu neki ratni zločin za koji su čuli, a koji se dogodio u Crnoj Gori devedesetih godina. Svega 20,5% njih, dali su odgovore na ovo pitanje. Na sledećem grafikonu prikazani su odgovori koje su dali studenti:



Ukoliko uporedimo ove odgovore sa onima iz 2010. godine, vidi se da je i ovdje došlo doporasta broja studenata koji nijesu upoznati sa ratnim zločinima. Istraživanje pokazuje da čak 10% studenata danas manje zna za neki ratni zločin koji se dogodio u Crnoj Gori, u odnosu na 2010. godinu kada je pozitivan odgovor dalo njih 31%.

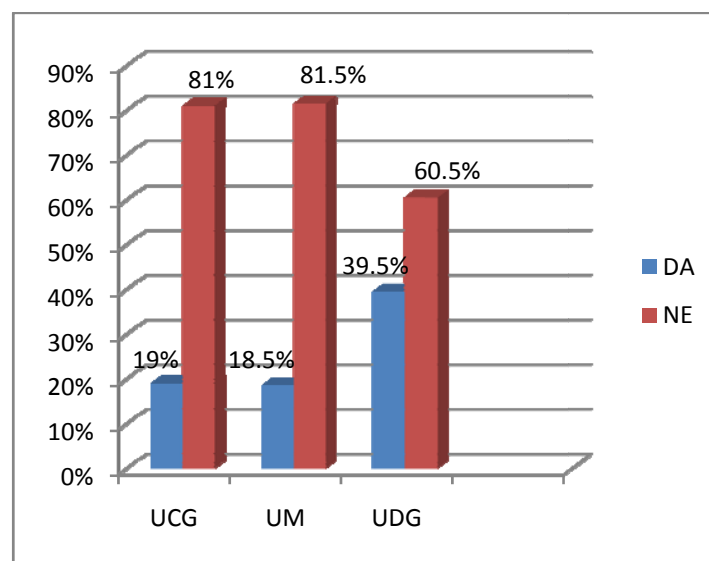
Studentima pravnih fakulteta u Podgorici postavili smo i pitanje „*Da li znate da li je neki ratni zločin, počinjen na prostoru Crne Gore, procesuiran pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u Hagu?*“. Na ovo pitanje, 11% ispitanih studenata dala su pozitivan odgovor. Na dodatno pitanje da saopšte o kom slučaju se radi, nijesmo dobili ni jedan odgovor. I pored toga, podatak da 11% ispitanih studenata smatra da je neki slučaj ratnog zločina koji se dogodio u Crnoj Gori procesuiran pred Međunarodnim sudom u Hagu ukazuje nam na to da studenti prava ne dobijaju i ne posjeduju odgovarajuće informacije. Ni jedan slučaj ratnog zločina koji se dogodio u Crnoj Gori nije procesuiran pred Međunarodnim sudom u Hagu.

Na pitanje „*Da li znate da li je neki ratni zločin koji se dogodio u Crnoj Gori procesuiran pred domaćim sudovima?*“, svega 23,9% ispitanih studenata odgovorili su pozitivno.

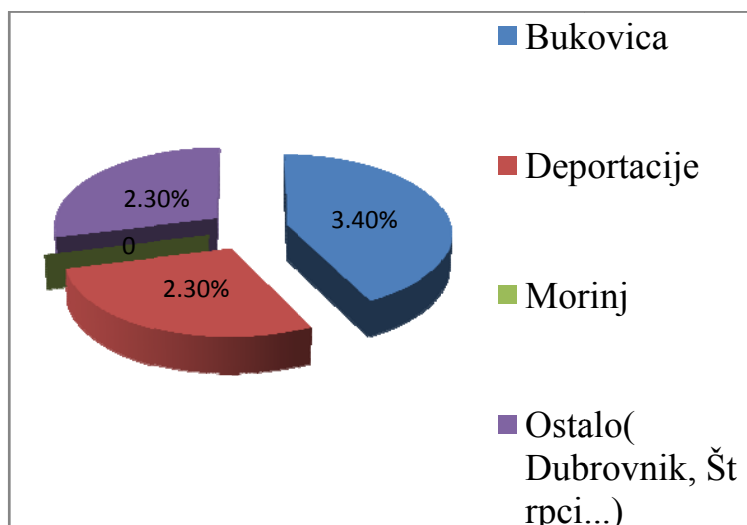


Kao što se može vidjeti na grafikonu, čak 75,6% studenata nijesu upoznati sa tim da je neki ratni zločin koji se dogodio u Crnoj Gori procesuiran pred domaćim sudovima. Studenti su slično odgovorili i 2010. godine kada je njih 78% kazalo da neznaju da je neki ratni zločin koji se dogodio u Crnoj Gori procesuiran pred domaćim sudovima.

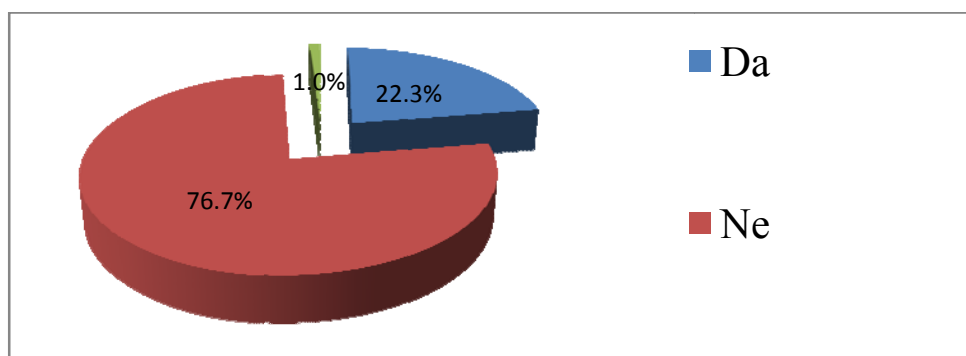
Na sledećem grafikonu predstavljeni su odgovori studenata na ovo pitanje po fakultetima:



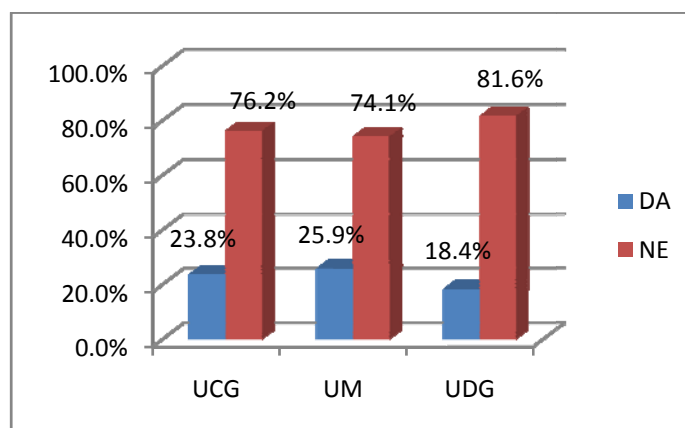
Na sledećem grafikonu prikazani su odgovori na pitanje kojim se od njih tražilo da navedu za koji ratni zločin koji se dogodio u Crnoj Gori znaju da je procesuiran pred domaćim sudovima. Kao što se može vidjeti, svega 8% studenata znali su da odgovore na ovo pitanje.



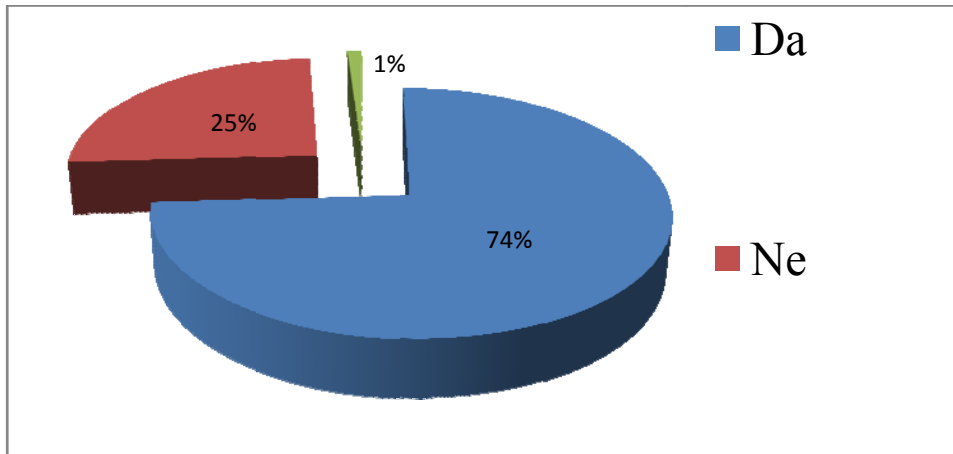
Studente smo pitali da li su u dosadašnjem školovanju bili upoznati sa počinjenim ratnim zločinima u Crnoj Gori.



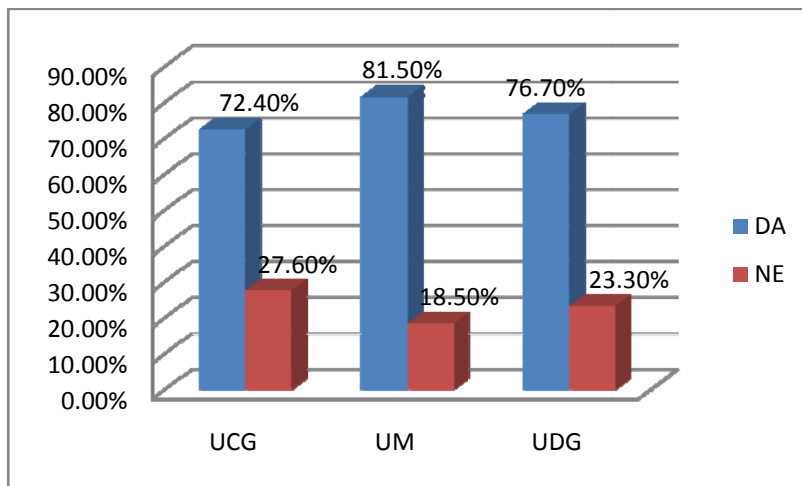
Iako je kod ovog pitanja došlo do blagog porasta broja onih koji su odgovorili sa DA u odnosu na 2010. godinu kada je njih 17,5% dalo pozitivan odgovor, ipak vidimo da i dalje njih čak 76,7% u dosadašnjem školovanju nijesu bili upoznati sa informacijama o počinjenim ratnim zločinima u Crnoj Gori. Ovaj podatak je vrlo poražavajući za studente prava, ako ne iza sve mlade. Na sledećem grafikonu predstavljeni su odgovori studenata po fakultetima:



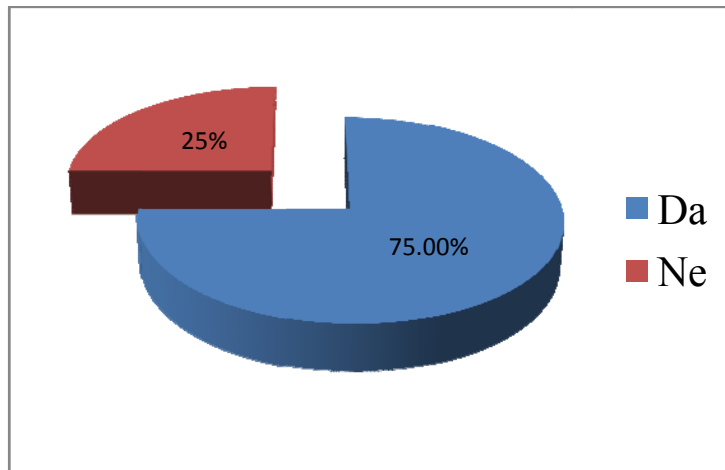
Studentima smo postavili pitanje „Da li smatrate da kroz obrazovni sistem treba više da se govori o ratnim zločinima?“a dobili smo ohrabrujuće odgovore:



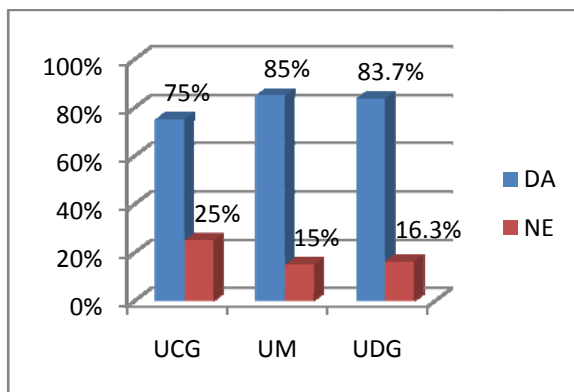
Kao što se vidi na dijagramu, 74% ispitanih studenata odgovorili su sa DA. Ipak, značajan dio njih, odnosno 25% smatra da kroz obrazovni sistem ne treba više da se govori o ratnim zločinima. Ukoliko pogledamo odgovore po fakultetima, vidimo da skoro jedna trećina studenata sa državnog univerziteta smatra da kroz obrazovni sistem ne bi trebalo više da se govori o ratnim zločinima, dok je taj procenat kod privatnih fakulteta značajno manji.



Takođe, veoma značajno, dobili smo iste odgovore i na pitanje „*Da li smatrate da je važno da znamo o događajima iz prošlosti?*“.



Po fakultetima, odgovori na ovo pitanje pokazuju da 10% više studenata privatnih fakulteta u odnosu na državne, smatraju da je važno da smo upoznati sa događajima iz prošlosti.



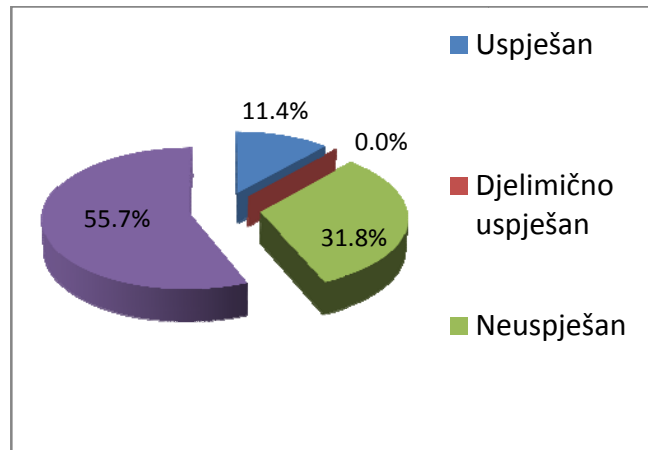
Studente smo pitali zašto misle da je to važno ili nije važno. Na pitanje zašto je bitno da imamo znanje o događajima iz prošlosti, 35,2% onih koji su kazali da je važno da govorimo o prošlosti nijesu dali odgovor na ovo pitanje. Pozitivni odgovori studenata na ovo pitanje mogu se svesti na to da je veoma bitno imati znanje o događajima iz prošlosti; da su te informacije o događajima iz devedesetih godina važne zbog bolje zajedničke budućnosti i da bi spriječili slične događaje i posledice u budućnosti.

Studenti koji smatraju da nije važno da znamo o događajima iz prošlosti kao jedan od glavnih razloga naveli su da bi to moglo podstaći mržnju i da bi moglo dovesti do novih sukoba ili da se ne bi trebalo opterećivati tim događajima. Ovakav stav vrlo je opasan a posledica je upravo to što studenti nijesu informisani, što ne uče o tome, ne vide rezultate za počinjene zločine u vidu pravosnažnih presuda i utvrđivanje odgovornosti. Upravo je rasvetljavanje zločina i odgovoran odnos vlasti jedini mogući put i garancija da se zločini ne ponove.

Na pitanje „*Ako bi željeli da saznate o ulozi Crne Gore u ratu devedesetih gdje bi potražili te informacije?*“, studenti su uglavnom navodili da bi informacije o ratnim zločinima iz prošlosti potražili na internetu, zatim u arhivama ili bi pitali roditelje i profesore. Na ovo pitanje nije odgovorilo 27,8% studenata. Bez

obzira na to što su studenti naveli različite adrese na kojima bi tražili informacije, odgovori su pokazali dvije stvari. Prvo, još uvijek ne postoji jedinstvena baza podataka o ratnim zločinima i drugo da se danas informacije ne nalaze u vidu presuda i u obrazovnom sistemu već na različitim mjestima bez garancija da su tačne i sistematizovane.

Na pitanje „Kako biste procijenili proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori?“, studenti su dali sledeće odgovore:



Kao što se može vidjeti, više od polovinu studenata (55,7%) kazali su da ne znaju, da ne mogu da procijene, 31,8% njih kazali su da je neuspješan proces a samo 11,4% da je ovaj proces uspješan. I ovakvi podaci pokazuju da studenti prava nijesu dovoljno informisani o suočavanju sa prošlošću jer više od pola ispitanih nijesu znali da odgovore na ovo pitanje. Takođe, tri put više studenata smatra da proces nije uspješan od onih koji smatraju da je uspješan, što bi trebalo da zabrine nadležne.

III ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- Rezultati istraživanja pokazali su da proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori nije adekvatan i da se ratni zločini zaboravljaju. To znači da Crna Gora još uvijek nije započela ozbiljan i odgovoran proces suočavanja sa ratnom prošlošću koji bi vodio rasvjetljavanju svih ratnih zločina, sankcionisanju svih odgovornih i vraćanja dostojanstva žrtvama i njihovim porodicama. Takav proces mora biti sveobuhvatan i mora uključiti sve segmente društva, a prije svega mora biti zasnovan na adekvatnim postupcima od strane nadležnih institucija i kroz obrazovni sistem. Njegov osnovni cilj trebalo bi da bude skidanje mrlje sa crnogorskog naroda i države i privođenje pravdi svih pojedinaca koji su odgovorni, a za sve to potrebne su jasne i dostupne informacije kroz redovno školovanje.

- Studenti pravnih fakulteta u Podgorici nijesu upoznati sa zločinima koji su se dogodili u Crnoj Gori. Takođe, studenti prava nijesu upoznati ni sa postupcima koji su pokrenuti pred domaćim pravosudnim institucijama. Studenti prava ne razumiju suštinu i potrebu da se društva suoče sa ratnom prošlošću a njihovi stavovi nijesu u skladu sa sistemom građanske odgovornosti i garancija da se ratni zločini ne ponove.

- Obrazovni sistem ne edukuje studente prava o ratnim zločinima i ne pruža im informacije o postupcima koji su pokrenuti pred domaćim pravosudnim institucijama.

- Studentih pravnih fakulteta traže da znaju više o ratnim zločinima koji su se dogodili u Crnoj Gori i žele da kroz obrazovni sistem dobijaju više informacija o ovim zločinima.

- GA poziva Ministarstvo prosvjete i nauke, Univerzitete u Crnoj Gori, dekane Pravnih fakulteta da bez odlaganja uvedu u obrazovne programe sadržaje i aktivnosti koje će doprinijeti da se studenti prava upoznaju sa informacijama o ratnim zločinima počinjenim u Crnoj Gori.

- Ovi programi moraju obuhvatiti informacije o radu domaćih pravosudnih institucija po pitanju ratnih zločina i informacije o radu Međunarodnog krivičnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju.